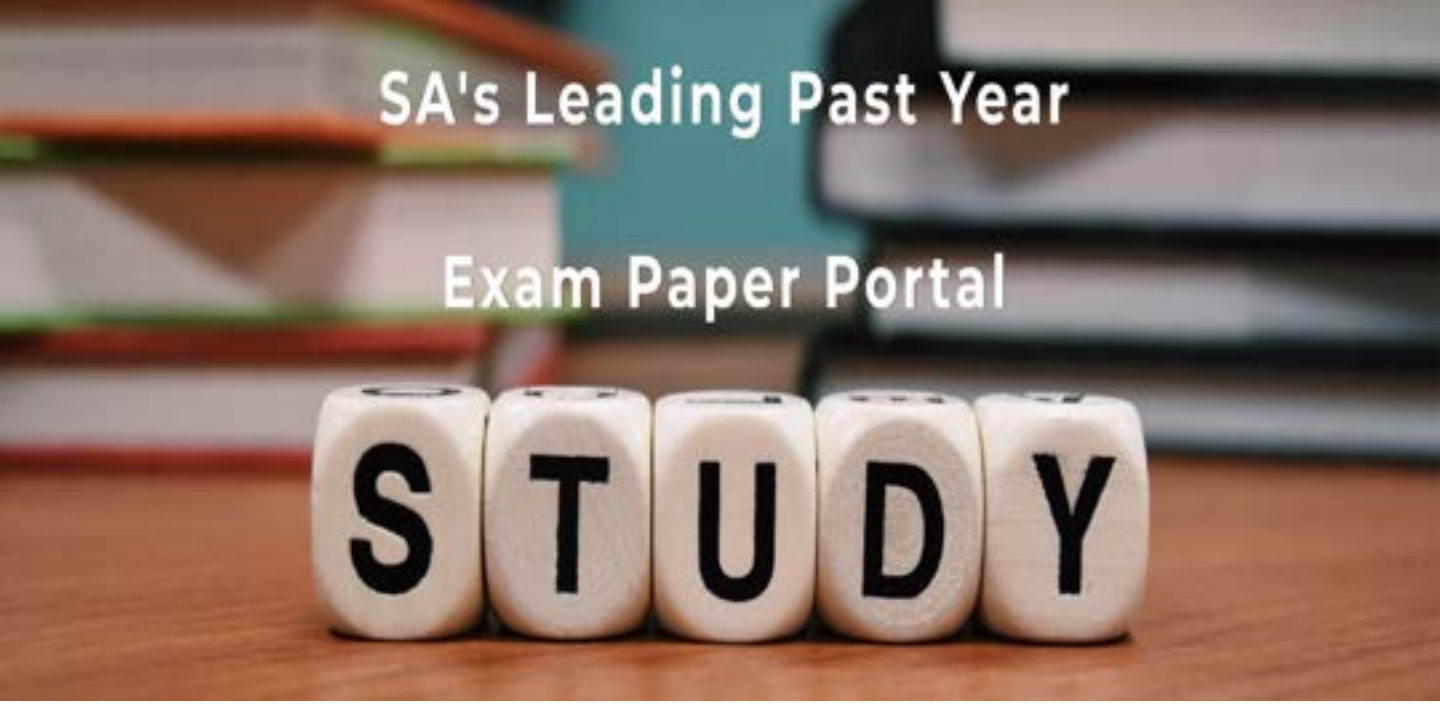

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies ☺

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2009

MADUO: 80

NAKO: 2 diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO

1. Araba dipotso TSOTLHE.

2. Pampiri e, e arogantswe ka dikarolo di le THARO e leng A, B le C:

   KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)
   KAROLO YA B: Tshosobanyo (10)
   KAROLO YA C: Tiriso ya puo (40)

3. Karolo NNGWE le NNGWE e simololwe mo tsebeng e NTŜHWA mme kwa bukhotlong jwa karolo moithuti a thalele.

4. Tlogela mola mo magareng a dikarabo tsa gago.

5. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

6. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

1.1 Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Mongongoregi, monna wa sekgoa se se kwa godimo. Moesimane. Sekgoa sa gagwe a se ntsha ka dinko jaaka mojatlhapi tota. Fa o rata go mo utlwa sentle, a bo a ngaleditse digalase di ka nna pedi tsa *Mainstay*. E le fa o tla mo jang monate gona ka puo. A jewa loleme e se kgomo. A rata go tlotla ka mosadimogolwana wa gagwe thata. A ka go kgatlha tota. A mmitsa "My Lady", fela mongwe le mongwe a bona gore fa, go pateletswa fela; selo se, nkoko.

A omeletse e le segwapa fa o mo lebile. E le letsopa lele la maloba, le motho o palelwang ke go kanoka dingwaga tsa motho wa teng. Lekawana la gaetsho la tlhaga le khukhutha ka ena. A tlhaga ka bana ba bararo, nkoko. Wa boraro, go sa le metsinyana, go sukilwe ka diphatšane. A tla go ba tiba mo Nkaipaya. Wa ntlha e le mosetsana, mme wa bobedi e le mosimanyana. E le ene yo o tsholetsweng mmonawe, yo le ene e leng mosimane. Ga go tshwarise molomo wa tlase, mogaetsho. Mogologolo o rile e gapiwa le namane, e bile batho ga ba tlhabane e se dikgomo, le fa re ka tlala mo mokgotshwaneng wa marobalo kgotsa ona wa molelo, bo tla sa bo ya pele. Mongongoregi a sala bokao jo, morago. A itse gore ga go ope yo o tla mo tswang fa a dirile tiragalo e. O bolokile ngwao.

Nkoko ene a itumetse gore o iponetswe ke wa madi manaana. A itumeletse gore motho o mo thusitse o mo rotse tlatlana e mo imela. Magatwe a re rraagwe bana ba babedi ba, o ne a tsena ka lenga la seloko. Ga go yo o itseng gore ke eng se se dirileng gore a tlhanole direthe, a tlogela mosadi wa batho ka makhue. Ngwana wa mosetsana a gola, a bo a sala a phala mmaagwe. Kana bana ba gompieno ba ikgolelakgolela fela jaaka thotse e e sa tlhakeng metsi, e e nosediwang moso le mantsiboa. Monna a lemoga gore tlhopho ya ntlha e ne e mo paletse. O e dirile a le mogapa. Monna a ija motlhana. Motse wa nna wa re goo …! ka ditshebo. Ba ba sa di tshabeng, boloso-lo-dirwang fela ba mo tota ka kgang, ba mmolelela fa a tepa tema.

Bagolo ba motse ba sa fetse go hutsa gore dilo tse di diragalang tse, ke dibeela fela. Ke dilo tse di tlileng go setlhafatsa naga. Ba ikana gore magodimo a tlile go huralela motse wa bona, le gore dipula di ka se tlhole di o nela. Mongongoregi a nna a setlhafala fela. A gakgamala le ba ba gakgametseng. Fa a botswa ke bomalome le borangwane, a phota fela fa thoko ga nnete. A gana go tswa ka kgang. Kooteng le ngwana wa teng o ne a lailwe ke motho gore mmutla o se rothe madi. "Malome, le rona Kedibone o re bontshitse metlholo eo", ga bua rramosetsana. Bana ba re apeisa dibese e le tota. Se se ntlhabang pelo ka lerumo ke gore le ena gopanenyana oo wa teng o ineile naga.

[Moapayabodila, OK Bogatsu]

DIPOTSO

1.1.1 Ke eng se se neng se tlhotlheletsa Mongongoregi go ntsha sekgoa ka dinko jaaka moesimane? (2)

1.1.2 Naya leina la lefelo leo bana ba ga Mongongoregi ba goletseng kwa go lona. (1)

1.1.3 O itse jang gore mosadi yo o nnang le Mongongoregi o mogolo mo go ena? (2)

1.1.4 Bana ba ga '*My Lady*' ba ne ba le bakae ka palo fa a kopana le Mongongoregi? (1)

1.1.5 Nopola motlhala o o maleba go tswa mo temaneng o o supang fa Mongongoregi a bolokile ngwao ka go tsaya mosadi le bana. (2)

1.1.6 A o dumelana le seane se se reng, "Pelo e ja serati sebatlelwa ga e se je"? Tshegetsa karabo ya gago o ikaegile ka temana e e fa godimo. (2)

1.1.7 Ke molemo ofe o Mongongoregi a o diretseng "nkoko"? (2)

1.1.8 Tlatlana e e umakiwang mo temaneng e, e tshwantshiwa le eng? (2)

1.1.9 Mongongoregi o tsieditse ngwana le mmaagwe. A se ke tiragalo e e amogelesegileng go ya ka Molaotheo wa Aforika Borwa? Ntsha maikutlo a gago. (2)

1.1.10 Go ka dirwa eng ka batho ba ba dirang tiragalo e o e kaileng mo go 1.1.9? (2)

1.1.11 Tlhalosa leele le le latelang: "A jewa loleme e se kgomo". (2)

1.2 Lebelela setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

[*Re Nwa A Mokgako*: Shuter & Shooter Publishers (Pty) Ltd]

DIPOTSO

1.2.1 Naya mofuta wa moletlo o o tlhagelelang mo setshwantshong se se fa godimo se mme morago o tshegetse karabo ya gago. (2)

1.2.2 Serori se se tlhagelelang mo setshwantshong se, ke sa eng? (1)

1.2.3 Se amana jang le tiragalo e e mo setshwantshong e. (2)

1.2.4 Fa o lebile mo setshwantshong, batlamoletlong ba tlile go ja nama e e apeilweng jang? (1)

1.2.5 Naya mofuta wa mmino o o binwang go ya ka setshwantsho se. (1)

1.2.6 Ke eng se se bontshang gore banyalani ba tlile go nna le bosupi ba letsatsi le. (1)

1.2.7 A moletlo o, o diragala kwa motseselegaeng kgotsa kwa sekgoeng. Naya sekao se le sengwe go tshegetsa karabo ya gago. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOSOBANYO

POTSO 2

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko mme morago o e sosobanye ka temana e e ka nnang le dintlha di le supa ka mafoko a gago mme bokao bo sa fetoge. Netefatsa gore o akareditse dintlhakgolo le molaetsa wa yona. Boleele e nne mafoko a a ka nnang 60 – 70.

MORUTI: (*O bua le phuthego*) Phuthego e e tlotlegileng, lo le fano jaana, lotlhe lo bone fa ke nyadisa bana ba ba emeng fa pele ga me ba. Lo basupi ba me lotlhe. Ke utlwa botlhoko thata gore ke lo reye ke re; ke na le poifo. Ke bogologolo thata ke nyadisa bana ba batho, mme ga ke ise nke ke bone sa gompieno. Ke utlwa moya wa me o le tsididi thata e bile ke tletswe ke poifo. Se ke se buang mo go lona bongwanaka ke se; [*O retogela kwa go* Boikobo le Seikokobetso] lo elane tlhoko thatathata, lo agisane ka kagiso, lo ikokobetse mo batsading ba lona gore Modimo o tle o le segofatse. Ngwana yo o sa utlweng batsadi ba gagwe malatsi a gagwe a khutshwafaditswe mo lefatsheng. Go na le se ke se bonang, mme le gale ga ke bue thata ka gonne ga ke moporofeti. Se nka se buang ke gore, bogolo jang mo go wena Boikobo ngwanaka, lesa go letlelela Satane gore a tshameke ka wena. Ke a bona gore o go palame, o go dira pitse ya gagwe. Mme monna o bule matlho, ke a mo itse monna yoo, o simolola a dire fela jalo fa a batla go isa bana ba batho le naga. O itshwarelele thata monna, ke a mo itse Satane ke legatlapa le legolo, sa gagwe ke boferefere fela. Mme fa a ka lemoga gore monna ke sekoa, o tla leka go mo rukhutla ka malepa a gagwe a mantsi.

[*Botsang Rre*, W K Tamsanqa]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO

POTSO 3

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

KGOPOLO: Hee-e-la! Monna Teko, a ruri mothaka yo o tlaa agisana sentle le mogatse?

TEKO: Ga ke itse ruri molekane. Mme le fa e bile go twe dilo di a tle di siame, ga go tewe fa go ntse jaana.

KGOPOLO: A ko o ntome tsebe tlhe monna, ke eng mothaka yo a sa batle go utlwa sepe ka ga Seikokobetso? Mme a le fa o sa rate mosetsana mo go kaekae, o ka ngokologa kgakololo ya batsadi ba gago? Nna ka re mothaka yo o itsenya dikgaba ka go sa tlhokomele se batsadi ba gagwe ba se buang. E bile nna ga ke bone sepe sa matlhabisaditlhong mo go Seikokobetso. Ke ngwana yo o golelang fa pele ga rona, re itse tshimo ya gagwe. Ke eng bogolo fela se se kanakana monna.

TEKO: E-e! Tsamaya o ye koo! Kante le wena monna tlhaloganyo ya gago e sa le kwa morago mo go kalo? A itse nna ke ithaya ke re dilo tse tsa mediro ya Setswana ga o di tsene. Kante le wena o sa ntse o kakatletse sebodu seo?

KGOPOLO: Monna, ke dirwa ke ka gonne lefoko la motsadi le a nkimela, ga ke rate go hunelwa pelo ke batsadi.

TEKO: **Mo motseng wa rona, ga ke dumele gore a o teng mothaka yo o utlwang batsadi ba gagwe jaaka Boikobo**. Mme mo go se se tshwanang le se, ga ke mo tshwae phoso, le batsadi ba gagwe ke ba bona molato o mogolo thata. Go supa fa ruri Boikobo a ikokobeditse mo batsading ba gagwe, a ikgogile fela a tla fa pele ga moruti. Seo nna ke ne ke se ka ke ka se dira. Ke raya le wena tota monna o ne o se ka ke wa dira jalo.

[*Botsang rre,* WK Tamsanqa]

DIPOTSO

3 .1 Mola o o ntshofaditsweng mo temaneng e e fa godimo e, o tlhalosa Boikobo jaaka motho yo o (dithole, makgakga, boikobo). Tlhopha karabo e le nngwe fela. (1)

3.2 Dirisa malatlhelwa a a latelang mo dipolelong tse o itlhametseng tsona.

(a) Hee-e-la! (1)
(b) E-e! (1)

3.3 Kwala bongtona jwa leina 'mosetsana'. (1)

3.4 Tlhalosa polelo e e latelang:

Go itsenya dikgaba. (2)

3.5 Dirisa ledirani 'agisana' mo polelong e o e itlhametseng. (2)

3.6 Kwala polelo e e latelang mo bontsing.

E bile nna ga ke bone sepe se se tlhabisang ditlhong mo go Seikokobetso. (2)

3.7 Naya leina la sekapuo se se latelang:

Lefoko la motsadi le nkimela thata. (1)

3.8 Siamisa polelo e e latelang:

Ke iraya ke re ke nna fela ke leng boikobo. (1)
[12]

POTSO 4

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

'Ke eme tlhogo fa o mpona ke ntse jaana, Moreri. Tlhogo e ya me e rile, tsi! E itotletse.' 'Molato!' 'Molato e le eng, ausi wa gago a ile, ba mo thwetse, balekane ba me! Ke setse ke le mo bekeng ya bobedi a ile.' 'Heela, wa tla wa nkgopotsa fa o rialo. Ke bone mme mongwe gaufi le fa ke dirang teng. Ka re ausi fela yo o swinang nta!' 'O mmone kae, Moreri, fa o se maaka! Ke gopola ausi wa gago a setse a le gareng ga Maluti.' 'Wai! Maluti kae, motho a le mo Tlhabane mo! Ka re ke mmone, e bile ke tla go bontsha ntlo e a dirang mo go yona.' Kgothatso o tsene ka kgoro ya ga morena Nel, a nanasela jaaka ngwana'amake a ratela serobele. Fa a re ke feta ka lefensetere la phaposi ya ga Diketso, a mo gaodisa a ntse mo setilong a buisa kuranta. A feta a ntse a utlwile, a lebile kwa gaising. A kopana le Diketso fa mojako, a le mo tseleng go ya thutsaneng ya boroko.

Motho ke yo o boneng bašwa fa ba dumedisana. Ya re mo ba setseng ba eme fela e kete batho ba latlhegetswe ke tsela, a mo kopa go mo ntsha ka kgoro. Kopo e ya itumedisa Diketso thata ka a ne a akanya fa a tla fapoga mathata. Fa ba fitlha fa mmotorokareng ba tsena mo go ona, mme Kgothatso a o kgotla go leba kwa boratwakepelo. A kokomala moo, Mpheane, a letile mosadi. Ga re, iye! Mo a setseng a tlhobogile a utlwa mongwe a kokota kwa mojako. La ema le ineneketsa, lekau la rona, le ya go bula.

[*Mokaragana*, BD Magoleng, SF Motlhake]

DIPOTSO

4.1 Naya mefuta ya matlhalosi a a tlhagelelang mo meleng e e latelang:

(a) Ausi o nna mo Tlhabane. (1)

(b) Lekau la ema le ineneketsa. (1)

4.2 Fetolela polelo e e latelang mo pakeng e e tlang.

Kgothatso o tsena ka kgoro ya morena Nel a nanasela. (2)

4.3 Dirisa leemedi le le thaletsweng mo polelong e o e itlhametseng.

Fa ba fitlha fa mmotorokareng ba tsena mo go ona mme wa leba boratwapelo. (2)

4.4 Naya mofuta wa modiriso o o tlhagelelang mo polelong e e fa godimo. (2)

4.5 Kwala dipolelo tse pedi o dirisa lefoko 'fitlha' go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng. (4)

4.6 Naya lekaelagongwe la lefoko 'latlhegetswe' o bo o le dirise mo polelong e o e itlhametseng. (2)

4.7 Kwala polelo e e latelang mo kganetsong.

Motho ke yo o boneng bašwa fa ba dumedisana. (2)

4.8 Dirisa lerui 'wa gago' mo polelong e o e itlhametseng. (2)
[18]

POTSO 5

Leba setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

LEFAPHA LA DIPALANGWA

Ithulaganye: Tonakgolo Rre *J Radebe*

Tlhompha matshwao a tsela.

Fitlha o Babalesegile Mogaetsho! Ipabalele

Se potlake! Se potlake! Se potlake!

Lepotlapotla le a bolaya! Thuso ya potlako: 08600004328

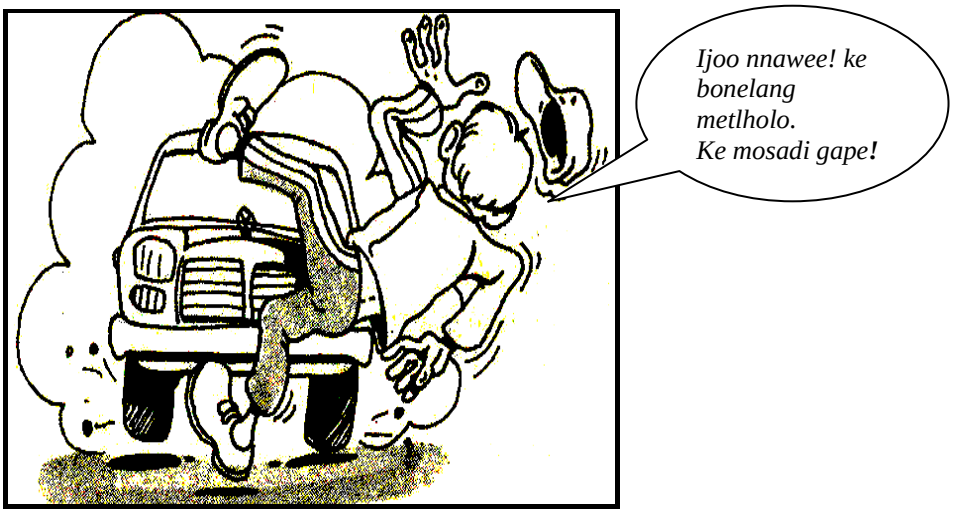

[A Book of English for Standard 8: MJ Sadler le ba bangwe]

DIPOTSO

5.1 Molaetsa o o fa godimo o tswa kwa lefapheng lefe? (2)

5.2 Goreng go kwadilwe nomoro ya mogala mo setshwantshong se? (1)

5.3 O tlhaloganya eng ka mafoko a, "Fitlha o Babalesegile Mogaetsho"! (2)

5.4 Naya leina la Tonakgolo ya Dipalangwa. (1)

5.5 Polelwana e, "ke mosadi gape" e sekametse mo letlhakoreng le le lengwe. Tlholosa se. (2)

5.6 Kwala lebaka le le dirang gore batsamaya-ka-dinao ba amege mo dikotsing tsa tsela. (2)

[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40

PALOGOTLHE: 80